

ТАСДИҚ МЕКУНАМ

Директори Институти фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи
А.Баҳоваддинови Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон

д.и.ф. Маҳмадизода Н.Д.

"11" октябри соли 2024

ХУЛОСАИ

шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Абдуллозода Зебонисо Файзулло дар мавзӯи "Созишномаи арбитражӣ: масъалаҳои назария ва таҷриба" барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз руи ихтисоси ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ ва ҳуқуқи хусусии байналмилалӣ

Мутобикати ихтисос ва номи мавзӯ ба шиносномаи ихтисос ва мухтавои диссертатсия.

Мавзӯ ва мундариҷаи таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ, ҳуқуқи хусусии байналмилалӣ, ки Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ тасдиқ кардааст, мутобик мебошад.

Диссертатсия дар мавзӯи "Созишномаи арбитражӣ: масъалаҳои назария ва таҷриба" аз тарафи унвонҷӯ Абдуллозода Зебонисо Файзулло дар шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон таҳия шудааст.

Абдуллозода Зебонисо Файзулло соли 1997 дар шуъбаи ғоибонаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дохил шуда, онро соли 2001 бо ихтисоси ҳуқуқшиносӣ хатм намудааст.

Абдуллозода З.Ф. барои таҳияи диссертатсия аз соли 2020 дар шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ба ҳайси унвонҷӯ қабул гардидааст.

Роҳбари илмӣ - Бобочонзода Исрофил Ҳусейн, мудири шуъбаи масоили назариявии давлат ва ҳуқуқи муосири Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент, ш. Душанбе.

Алоқамандии мавзӯи диссертатсия ба самтҳои афзалиятноки рушди илм, техника ва технология дар ҷумҳурӣ.

Диссертатсия дар доираи иҷрои сарҳати шашуми банди 54

Концепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028, ки бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 феввали соли 2018, тахти №1005, тасдиқ карда шудааст ва мутобиқ намудани қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ ба санадҳои байналмилалӣ оид ба арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ ва барномаи дурнамои қорҳои илмӣ-таҳқиқотии шӯъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон «Назария ва амалияи ба танзимдарории ҳуқуқии муносибатҳои хусусӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» омода шудааст.

Мубрамият. Қабули Конститутсияи даврони соҳибистиклолии кишвар 6 ноябри соли 1994 ҳамчун ҳуҷҷати дорой эътибори олии ҳуқуқӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро давлати соҳибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ, ягона ва иҷтимоӣ эълон намуд ва самтҳои нави рушди ҷомеаро муайян кард. Арзиши олии эътироф намудани инсон, ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ, инкишофи ҳаёти ҷамъиятӣ дар асоси гуногунандешии сиёсӣ, ҷонибдорӣ аз принсипи таҷзияи ҳокимияти давлатӣ, кафолати фаъолияти озоди иқтисодӣ ва соҳибқорӣ, инчунин эътирофи гуногуншаклии моликият, махсусан моликияти хусусӣ аз ҷумлаи пешравӣҳо мебошанд, ки заминаи рушди сифатан нави давлат ва ҷомеа гардиданд. Ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо пазируфтани Тоҷикистон соли 2012 дар муносибатҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳифаи нави боз намуд. Яке аз шартҳои ворид шудан ба ин созмон ин таъсис додани Арбитражи байналмилалии тиҷоратии Тоҷикистон буд, ки он ба ҳаҷҳои тиҷоратии байналмилалиро ҳамчун мақоми ғайридавлатӣ баррасӣ намояд. Бо дарназардошти ин 18 март соли 2015 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ» (минбаъд - Қонуни ҚТ АБТ) қабул гардида, ҳуди ҳамон сол дар назди Палатаи савдо ва саноати ҚТ Арбитражи байналмилалии тиҷоратии Тоҷикистон таъсис дода шуд.

Дар Қонуни ҚТ АБТ муқарраротҳои пешбинӣ гардидаанд, ки онҳо зарурати мутобиқ намудани Кодекси муҳофизатии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – КМИ ҚТ)-ро ба меъёрҳои Қонуни ҚТ АБТ ва дигар санадҳои меъерии ҳуқуқӣ ба миён овард. Аз ҷумла, боби 9 Қонуни ҚТ АБТ вақолатҳои бекор кардани қарорҳои арбитражи байналмилалии тиҷоратиро дар баъзе ҳолатҳо ба салоҳияти судҳои иқтисодии ҚТ вогузор намудааст. Ғайр аз ин, бо мақсади ба роҳ мондани таҷрибаи ҳуқуқтатбиқнамоии ягона, судҳои иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистонро зарур аст, ки механизмҳои ҳуқуқии эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии дар ҳудуди ҚТ ва ё давлатҳои хориҷӣ қабулшударо дошта бошанд (боби 28 КМИ ҚТ). Ин муқаррароти КМИ ҚТ ба меъёрҳои Конвенсия оид ба эътироф ва мавриди иҷро қарор додани қарорҳои арбитражи хориҷӣ аз 10 июни соли 1958 (Конвенсияи Нью-Йорк) асос меёбанд. Аз ин рӯ, зарур аст, ки таҷрибаи амалисозии муқаррароти

Конвенсия дар ҚТ ва берун аз он мавриди таҳлил қарор дода шавад.

Бо мақсади таъмини иҷрои сархати шашуми банди 54 Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028, ки бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 феввали соли 2018, тахти №1005, тасдиқ карда шудааст ва мутобиқ намудани қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи арбитражи байналмилалӣ тижоратӣ ба санадҳои байналмилалӣ оид ба арбитражи байналмилалӣ тижоратӣ, муайян намудани асосҳои назариявӣ ва амалии татбиқи санадҳои зикргардида, гузаронидани чунин таҳқиқот саривактӣ ва ба мақсад мувофиқ мебошад.

Илова бар ин, рушди қонунгузорию миллӣ, аз ҷумла дар асоси муқаррароти Қонуни намунавии ЮНСИТРАЛ, ки он аз ҷониби беш аз 90 кишвар пазируфта шудааст, қабул шудани қонунҳои миллӣ, аз моҳияти универсалию ҳуқуқии созишномаи арбитражӣ ҳамчун як институти мустақили ҳуқуқи шартномавӣ дарак медиҳад. Дар баробари ин, фарқиятҳое, ки дар танзими ҳуқуқии созишномаи арбитражӣ дар кишварҳои дорои низоми ҳуқуқии умумӣ ва континенталӣ, аз ҷумла дар масъалаи ҳудуди мухторияти иродаи ҷонибҳо ҳангоми таҳияи созишномаи арбитражӣ, инчунин дар робита ба ҳадди даҳолати судҳо ба мувофиқаи арбитражӣ дида мешаванд, таҳлили амиқро тақозо мекунад.

Тибқи ин муқарраротҳо созишномаи арбитражӣ дар ҳалли баҳсҳо аз ҷониби арбитражҳои байналмилалӣ тижоратӣ нақши муҳимро мебозад. Дар асоси он имконияти баррасии арбитражи баҳсҳо, доираи ваколатҳои арбитражҳо, ҳолатҳое, ки ба шартҳои эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражӣ таъсир мерасонанд, муайян карда мешаванд. Дар робита ба ин, созишномаи арбитражӣ ҳамчун категорияи ҳуқуқӣ чӣ дар Тоҷикистон ва чӣ дар хориҷи кишвар ҳамеша диққати олимону ба худ ҷалб намудааст. Новобаста аз кам набудани таҳқиқотҳо дар ин мавзӯ то имрӯз он мубрамиюти худро гум накардааст.

Бояд тазаққур дод, ки гуногунию амалияи арбитражҳои байналмилалӣ тижоратӣ аз ҳолати ҷой надоштани ақидаи ягона дар байни мутахассисони соҳаи ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ аз рӯи чунин ҷанбаҳои муҳими мавзӯи таҳқиқшаванда, ба монанди: доираи созишномаи арбитражӣ, ҳолатҳое, ки ба безътибордонистани он оварда мерасонанд ва шартҳои ҳатмии паҳн гардидани он нисбати шахсони сеюм шаҳодат медиҳад. Дар рисолаи мазкур таҳлил ва ҷамъбасти намудани таҷрибаи арбитражӣ оид ба масъалаҳои баҳсӣ ҷиҳати муайян кардани роҳҳои ҳалли онҳо ва таҳияи пешниҳодҳо роҷеъ ба тақмили низоми марбути санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллӣ заминаи мустаҳкам фароҳам меорад.

Бо назардошти афзоиши рақобати воситаҳои алтернативии ҳалли баҳсҳо ва рушди воситаҳои алоқаи электронӣ дар робита бо арбитражи байналмилалӣ тижоратӣ, омӯзиши ақидаи арбитражи «виртуалӣ» ва

мувофиқати онро ба қонунгузорӣ, амалияи арбитражӣ ва доктринаи ҳуқуқӣ амали саривақтӣ доништа мешавад. Чунин таҳқиқоти илмӣ дар ҚТ бори аввал гузаронида мешавад.

Дар натиҷаи омӯзиши муқаррароти санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, қонунгузори амалкунанда ва амалияи ҳуқуқӣ **муқаррар карда шудааст**, ки созишномаи арбитражӣ заминаи ягонаи ҳуқуқии баррасии баҳсҳо дар арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ мебошад. Бе мавҷудияти созишномаи арбитражӣ парвандаи арбитражӣ оғоз карда намешавад ва мувофиқаи арбитражӣ барпо намегардад. Эътироф кардан ва ба иҷро расонидани ҳалномаи арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ низ аз созишномаи арбитражӣ вобастагии ногусастанӣ дорад.

Мутобиқати теъдод ва мазмуни интишороти натиҷаҳои илмӣ ба мухтавои диссертатсия ва автореферати он.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар, 12 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 8 адад дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидааст. Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳо ва тавсияҳои унвонҷӯӣ баён шудаанд. Теъдоди маводи ҷопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 – юми июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

I. Мақолаҳои илмӣ дар маҷалаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд:

[1-М]. Абдуллозода, З.Ф. Проблемы правового регулирования арбитражного соглашения: анализ международно-правовых актов и законодательства [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Правовая жизнь. – 2020. – №2 (30). – С. 214-227. ISSN 2307 - 5198

[2-М]. Абдуллозода, З.Ф. Проблемаҳои умумии эътиборнокии созишномаи арбитражӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ). – 2020. – №10. – С. 252-255. ISSN 2074-1847

[3-М]. Абдуллозода, З.Ф. Проблемаҳои ҳуқуқии эътиборнокии моддии созишномаи арбитражӣ. [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Қонунгузорӣ. – 2021. – №1 (41). – С. 51-61. ISSN 2410-2903

[4-М]. Абдуллозода, З.Ф. Хусусиятҳои танзими ҳуқуқии унсурҳои зарурии созишномаи арбитражӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Маҷалаи Академии ҳуқуқ. – 2021. – №1 (37). – С. 83-99. ISSN 2305-0535.

[5-М]. Абдуллозода, З.Ф. Масоили муайянномии мафҳум ва мазмуни созишномаи арбитражӣ тибқи ҳуқуқи байналмилалӣ ва қонунгузори миллии [Матн] / З.Ф. Абдуллозода, И.Ҳ. Бобочонзода // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2021. – №2 (34). – С.74-93. ISSN 2307 - 5198

[6-М]. Абдуллозода, З.Ф. Табиати ҳуқуқӣ-граждани ва унсурҳои созишномаи арбитражӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода, И.Ҳ. Бобочонзода // Маҷалаи Академии ҳуқуқ. – 2021. – №1(37). – С.83-99. ISSN 2305-0535

[7-М]. Абдуллозода, З.Ф. Аҳамияти ҳуқуқии созишномаи арбитражӣ дар эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии хориҷӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода, И.Х. Бобочонзода // Маҷалаи Академии ҳуқуқ. – 2022. – №1 (37). – С.189-194. ISSN 2305-0535.

[8-М]. Абдуллозода, З.Ф. Прелемаҳои ҳуқуқии ҳамкории судҳои иқтисодӣ ва арбитражҳои байналмилалӣ тичоратӣ. [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Маҷалаи Академии ҳуқуқ. – 2023. – №1(45). – С. 160-170. ISSN 2305-0535.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ ҷоп шудаанд:

[9-М]. Абдуллозода, З.Ф. Баъзе аз масъалаҳои назариявии татбиқи қонунгузорӣ дар фаъолияти судҳои арбитражӣ ва иқтисодӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Самаранокии татбиқи ҳуқуқ ҳамчун омили таҳкими қонуният ва тартиботи ҳуқуқӣ. Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ (Душанбе, 14 июни соли 2022). – Душанбе, 2022. – С. 261-271.

[10-М]. Абдуллозода, З.Ф. Нақши Иҷлосияи шонздаҳуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар пайдоиши институтҳои нави ҳуқуқӣ [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Маводҳои Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Иҷлосияи шонздаҳуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон-марҳилаи эҳёи давлатдорӣ миллӣ”. Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. (ш. Душанбе, 18 октябри с. 2022). – Душанбе, 2022. – С. 238-244.

[11-М]. Абдуллозода З.Ф. Нақши судҳои иқтисодӣ дар эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии хориҷӣ. [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // “Ҳуқуқ ва иқтисод: масъалаҳои мубрами ҳуқуқи иқтисодӣ ва амнияти иттилоотӣ”: маводҳои конфронси байналмилалӣ (25-26 апрели 2023) / Зери назари доктори илмҳои техникӣ Х.Х. Назарзода, доткори илмҳои иқтисодӣ Ф.Р. Шаропов, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ Н.А. Қудратов. – Душанбе: «ДДТТ», 2023. – 214 с. – С. 129-133.

[12-М]. Абдуллозода З.Ф. Мавқеи судҳои иқтисодӣ дар эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии хориҷӣ. [Матн] / З.Ф. Абдуллозода // Ҳифзи Истиқлоли давлатӣ дар раванди таҳдидҳои ҷаҳони муосир: асосҳои ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ: маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ (6-уми сентябри соли 2024) // Зери таҳрири номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Саъдиев И.З. – Душанбе: Аршам, 2024. – 208 с. – С. 186-19.

Нуктаҳои асосии таҳқиқот инчунин дар конференсияҳои зерин дар шакли маъруза пешниҳод шудаанд:

– Конференсияи III-юми байналмилалӣ илмию амалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ва иқтисод: масъалаҳои мубрами ҳуқуқи иқтисодӣ ва амнияти иттилоотӣ». Маъруза дар мавзӯи «Нақши судҳои иқтисодӣ дар эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии хориҷӣ» (Душанбе, 28 апрели соли 2023);

– Конференсияи II-юми илми-амалӣ байналмилалӣ дар мавзӯи «Илми ҳуқуқшиносӣ ва амалияи он» бахшида ба рӯзи илми тоҷик. Маъруза

дар мавзуи «Мурофияи шартномавӣ: проблемаҳои танзими ҳуқуқӣ» (Душанбе 29 апрели соли 2023);

– Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ бахшида ба 25-умин солгарди Ваҳдати миллӣ дар мавзуи «Самаранокии фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ ҳамчун омили таҳкими тартиботи ҳуқуқӣ». Маъруза дар мавзуи «Базе аз масъалаҳои назариявӣ татбиқӣ қонунгузори дар фаъолияти судии арбитражӣ ва итсоидӣ» (Душанбе, 14 июни соли 2022);

– Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ дар мавзуи «Иҷлосияи шонздаҳуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон – марҳалаи эҳёи давлатдорӣ миллӣ». – Маъруза дар мавзуи «Нақши иҷлосияи шонздаҳуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ба вучуд омадани институтҳои нави ҳуқуқӣ» (Душанбе, 18 октябри соли 2022).

– Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзуи «Ҳифзи Истиқлоли давлатӣ дар раванди таҳдидҳои ҷаҳони муосир: асосҳои ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ:». Маъруза дар мавзуи «Мавқеи судҳои иқтисодӣ дар эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражии хориҷӣ». Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (6-уми сентябри соли 2024).

Мақолаҳои интишорнамудаи унвонҷӯ дар умум тамоми ҷанбаҳои таҳқиқоти илмӣ, назариявӣ ва амалиро доир ба мавзӯи созишномаи арбитражӣ гузаронидашударо дар бар мегиранд.

Мавҷудияти санадҳои тасдиқкунандаи татбиқи натиҷаҳои илмӣ дар истехсолот ё мқонияти татбиқ намудани онҳо.

Натиҷаҳои рисола аз он иборат аст, ки дар он таҳлили ҳамачонибаи проблемаи созишномаи арбитражӣ дар Тоҷикистон ва давлатҳои хориҷа оварда шудааст, ки он вобаста ба мавзӯи таҳқиқот омукта шуданд. Таҳлили қонунгузории як зумра давлатҳо имкон додаанд, ки табиати муайянгардидаи созишномаи арбитражӣ ҳамчун падидаи мустақили ҳуқуқи шартномавӣ, ки бевосита ба ҳалли баҳсҳо дар арбитражҳои байналмилалӣ таъсир мерасонанд, доништа шуданаш пешниҳод гардидааст.

Ақидаҳои ифодашуда, муқаррарот, ҳулосаҳо, тавсияҳо пешниҳод шудаанд, ки метавонанд ҷиҳати тақмили фаъолияти арбитражии байналмилалӣ тижоратии Тоҷикистон мувофиқи тамоюлҳои муосир, дар омода намудани созишномаи арбитражии ба талабот ҷавобгӯ хизмат намояд, ки онҳо манфиати назарраси илмӣ ва амалӣ доранд.

Аҳамияти натиҷаҳои таҳқиқоти бадастовардаи муаллиф аз он далолат медиҳад, ки онҳо метавонанд барои таҳқиқоти минбаъдаи ин соҳа заминаи илмӣ ташкил карда, кор карда баромадани омузиши илмӣ проблемаҳои созишномаи арбитражӣ, аз ҷумла дар аниқ муайян намудани институти арбитражӣ, унсурҳои он ва асоси тақмили амалияи татбиқи қонунгузорӣ дар ин соҳа гардад.

Инчунин натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи пажӯҳишҳои назариявӣ ва амалии марбут ба паҳлуҳои гуногуни масъалаҳои ҳуқуқии созишномаи арбитражӣ, таҳлили натиҷа

ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва тавсияҳои назариявӣ амалии муаллиф, нуктаҳои илмӣ таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузориҳои миллии бо санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва давлатҳои алоҳида вобаста ба созишномаи арбитражӣ, таҳқиқи ҳолати кунунӣ, дурнамо ва роҳҳои пешрафт ва самаранокии таҷрибаи арбитражҳои байналмилалӣ асос ёфтаанд.

Муайян карда шудааст, ки хусусиятҳои асосӣ, қоидаҳои расмӣ-ҳуқуқӣ ва мантиқӣ-забонӣ, усулҳо ва талаботҳои тартиб додани созишномаи арбитражӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳаллу фасл гардидаанд.

Муаллиф низоми мафҳумҳо ва ақидаҳо дар бораи категорияи институти созишномаи арбитражиро таҳия ва коркард намудааст.

Пешниҳод шудааст, ки тавсияҳои амалӣ оид ба роҳҳои баланд бардоштани самаранокии татбиқи созишномаи арбитражӣ дар баррасӣ, эътироф ва иҷрои ҳалномаҳои арбитражӣ ва фаъолияти арбитраж ҳамчун дастур ба роҳбарӣ гирифта шаванд.

Маводи рисола ро инчунин метавон дар чараёни таълими курси «Ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ», таҳияи маводҳои таълимӣ ва тавсияҳои методӣ оид ба мавзӯи таҳқиқот, хангоми нашри маҷмӯаҳо, ки таҷрибаи арбитражҳои байналмилалиро ҷамъбаст мекунанд, истифода бурд.

Назария дар асоси муқаррарот ва хулосаҳои муқаммалӣ илмӣ, ки дар адабиёти илмӣ, қонунгузорӣ ва амалияи арбитражи давлатҳои гуногун ва Ҷумҳурии Тоҷикистон васеъ паҳн гардидаанд, асоснок карда шудааст.

Идеяи мазкур ба натиҷаҳои аз ҷониби умум эътирофшудаи илмӣ, маводи таърихӣ ҳуқуқӣ, маводҳои таҷрибаи судӣ, қонунгузориҳои ҷорӣ ва амсолияти судӣ асос ёфтааст.

Саҳми довталаб дар иҷрои таҳқиқоти диссертатсионӣ ва ғайра арзёбӣ мегарданд.

Дар натиҷаи гузаронидани таҳқиқоти диссертатсионӣ дар асоси усулҳои умумӣ илмӣ ва алоҳида исбот карда шудааст, ки унсурҳои асосии созишномаи арбитражӣ аз аломатҳои зерин иборат мебошанд:

1. Унсурҳои ҳатмӣ: а) интихоби муассисаи арбитражӣ ва ё истинод ба дастури он; б) ҷойи арбитраж; в) шумораи арбитражҳо; г) ҳуқуқи моддӣ татбиқшаванда; д) қатъияти ҳалномаи арбитражӣ.

2. Унсурҳои иловагӣ: а) таҳассус ва шаҳрвандии арбитражҳо; б) шартҳои таъмини махфияти чараёни муурофия барои иштирокчиёни он; в) муҳлатҳои тезонидашудаи ҳалли баҳс аз рӯи моҳият ва ғайра.

Асоснок карда шудааст, ки талаботи забони муҳокимаи арбитражӣ масъалаи муҳими муурофиявӣ ба ҳисоб рафта, аз доираи созишномаи тарафҳо берун мондани ин масъала боиси он мегардад, ки муқаррароти дастури мақоми арбитражи баррасикунандаи баҳс, ки на ҳамеша ба манфиати тарафҳо ҷавобгӯ мебошад, татбиқ карда мешавад, яъне ҳайати

арбитраж забон ё забонхоеро, ки бояд дар муҳокимаи арбитражӣ истифода шаванд, муайян мекунад.

Дар доираи тадқиқоти гузаронидашуда аз ҷониби муаллиф муайян карда шудааст, ки судҳои иқтисодӣ дар раванди баррасӣ ва ҳалли баҳсҳои иқтисодии хориҷӣ дар асоси созишномаи арбитражӣ ду вазифаро иҷро менамоянд: ёрирасон ва назоратӣ. Ба функцияи ёрирасонии судҳои иқтисодӣ мусоидат кардан ба судҳои арбитражии байналмилалӣ дар ҳалли саривақтӣ ва самараноки баҳсҳо дохил мешавад. Функцияи назоратии судҳо бошад, ба онҳо имкон медиҳад, ки бо мақсади таъмини иҷрои ҳалномаи арбитражӣ ба баррасии арбитражӣ даҳлат кунанд. Мазмун ин вазифаҳо бо меъёрҳои конвенсияҳои байналмилалӣ, қонунгузориҳои миллии ва амалияи арбитражии кишварҳои гуногун муайян карда мешаванд.

Навгонии илмии таҳқиқот дар доктринаи ҳуқуқиёе, ки бори аввал дар ҚТ пешниҳод гардида, таҳқиқоти ҳамачонибаи моҳияти созишномаи арбитражиро аз лаҳзаи бастан он аз ҷониби тарафҳо то лаҳзаи эътироф ва мавриди иҷро қарор додани ҳалномаи арбитражи байналмилалӣ тичоратӣ дар бар мегирад, дида мешавад.

Хусусияти фарқкунандаи рисолаи мазкур дар он аст, ки он на танҳо ба проблемаҳои мубрами арбитражи байналмилалӣ тичоратӣ дар ҚТ, инчунин дар кишварҳои хориҷӣ низ тавачҷӯх менамояд. Бинобар сабаби кам будани таҷрибаи арбитражи байналмилалӣ тичоратӣ дар Тоҷикистон дар таҳқиқоти илмӣ қонунгузориҳои зиёда аз бист давлатҳои хориҷӣ оид ба ҷанбаҳои гуногуни мавзӯи таҳлил гардида, аз таҷрибаи арбитражҳои байналмилалӣ тичоратӣ пешрафта ва таҷрибаи судии хориҷӣ мисолҳо ва амсолияҳо оварда шудаанд. Инчунин тамоюлҳои нави доктринаи ҳуқуқӣ, ки дар нашрияҳои хориҷӣ инъикос шудаанд, мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор гирифтааст.

Рисола дар шӯбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон омода гардида, борҳо дар ҷаласаҳои шӯбаи номбурда муҳокима карда шудааст.

Муқаррароти назариявии рисола дар маърузаҳои муаллиф дар конференсияҳои байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ, инчунин дар мақолаҳои илмии нашршудаи ӯ тасдиқи худро ёфтаанд.

Саҳми шахсии муаллифи рисолаи илмӣ бо сатҳи навгонии илмии диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои муаллиф дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ тасдиқ мегарданд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузори ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона анҷом дода шуда, дорои ягонагии дохилӣ мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмии диссертатсия барои илми ҳуқуқшиносӣ навгонӣ буда, саҳми шахсии

муаллифи диссертатсияро дар илм нишон медиҳанд.

Дар асоси гуфтаҳои боло қарор қабул карда шуд:

1. Таҳқиқоти диссертатсионии Абдуллозода Зебонисо Файзулло дар мавзӯи "Созишномаи арбитражӣ: масъалаҳои назария ва таҷриба" бо ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ ва ҳуқуқи хусусии байналмилалӣ, ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, кори илмӣ-тахассусие мебошад, ки барои рушди ҳуқуқи граждани ва соҳибкорӣ, инчунин дигар соҳаҳои ҳуқуқ аҳамият дошта, дар он роҳи ҳал ва коркарди нави илман асоснокшудаи назариявӣ дарҷ шудааст, ки барои рушди муносибатҳои арбитражи байналмилалии тиҷоратӣ дар кишвар мубрам мебошад.

2. Диссертатсияи Абдуллозода Зебонисо Файзулло дар мавзӯи "Созишномаи арбитражӣ: масъалаҳои назария ва таҷриба" бо ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ ва ҳуқуқи хусусии байналмилалӣ ҷиҳати Ҳимоя намудан ба Шурои диссертатсионии БД.КOA-018-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон тавсия карда шавад.

Ҳулосаи мазкур дар ҷаласаи шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон қабул карда шудааст.

Ба овоз монда мешавад: "тарafdор" - 6 нафар, "зид" - нест, "бетараф" - нест, ҳулоса яқдилона қабул карда шуд. Асос: протоколи ҷаласа № 9 аз 11 октябри соли 2024 мебошад.

Раисикунанда:

Мудирӣ шуъбаи ҳуқуқи хусусии
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ

А. Абдуҷалилов

Котиби ҷаласа:

Лаборанти калони шуъбаи ҳуқуқи хусусии
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

М. Шарипова

Масъули Ҳуқуқшиносӣ Д. Зебонисо Файзулло
Ҳаётов Милоди
Ҳазрати Раёли Қодирӣ

